

ეგვიპტელი მამლუქების წინააღმდეგ თემურ-ლენგის
ლაშქრობის შესახებ 1400-1401 წლებში

გიორგი ახალკაციშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
ისტორიკოსი / თურქოლოგი.
თბილისი, საქართველო.

აბსტრაქტი.

ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში ძალიან მძიმე პერიოდად ითვლება XIV ს-ის ბოლო და XV საუკუნის დასაწყისი, როდესაც მთელი რიგი ძლიერი ისლამური სახელმწიფოები ცდილობენ ჰეგემონობის მოპოვებას. ამ პერიოდში ახლო აღმოსავლეთს, მათ შორის ეგვიპტის მამლუქებსაც, დიდი ზარალი მიაყენა თემურ-ლენგის (1370-1405) ლაშქრობებმა.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში არ არის დეტალურად შესწავლილი თემურ-ლენგის მამლუქების წინააღმდეგ გალაშქრების ისტორია. ქართულად თარგმნილ ცნობებს სომეხი ისტორიკოსის თოვმა მეწოფეცის (1378-1446) ნაშრომში - „ისტორია თემურ - ლენგისა და მისი შთამომავლებისა“ (თოვმა მეწოფეცი, 1987) - და XVII საუკუნის ქართველი ისტორიკოსის ფარსადან გორგიჯანიძის თხზულებაში - „საქართველოს ცხოვრება“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022) - ვხვდებით. ამ საკითხთან დაკავშირებით ცნობებს აღმოსავლური წარმოშობის - სპარსელი და არაბი - ისტორიკოსების მეშვეობითაც ვიგებთ. სპარსელი ისტორიკოსებიდან გამოსარჩევია თემურის კარის ისტორიკოს ნიზამ ად-დინ შამის 1405 წლის, თემურის გარდაცვალებამდე შექმნილი, ნაშრომი – Zafar nama („გამარჯვების წიგნი“) (Nizam ad-Din Shami, 1937: 230-237) და შარაფ ად-დინ ალი იეზდის (-1454) 1424 წელს გამოცემული Zafar-name („გამარჯვების წიგნი“) (Şerrfeddin Ali Yezdi, 2019). რაც

შეეხება არაბ ისტორიკოსებს: კალკამანდის (1355-1418), მაკრიზს (1364-1442), იბნ კადი შუჰბას (1377-1448), იბნ ჰაჯარ ‘ალ-ასკალანის (1372/73 – 1449), იბნ არაბშაჰის (1389-1450), ‘ალ-აინის (-1451), იბნ თალრი ბერდის (1411-1469), ას-სახავის (-1497) და იბნ იასის (-1524) ნაშრომებშიც გვხვდება ცნობები სირიაში თემურის მამლუქების წინააღმდეგ გალაშქრების შესახებ (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 202). არაბი ისტორიკოსები აშკარად იცნობენ და იზიარებენ ნიჰამ ად-დინ შამის და შარაფ ად-დინ ალი ‘ალ-იაზდის ცნობებს დამასკოს აღებასთან დაკავშირებით, მაგრამ სპარსელი ისტორიკოსებისგან განსხვავებით, და საკუთარი წარმომავლობიდან გამომდინარე, ისინი თემურ-ლენგს „ტირანის“ და „დედამიწის უბედურების“ სახელით მოიხსენიებენ (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 203).

უფრო შევსებული და დეტალური ინფორმაცია გვხვდება დამასკოში მცხოვრები იტალიელი ვაჭარი ბერტრანდო დე მიგნანელის გადმოცემებში, რომელიც პირადად იცნობდა მამლუქთა სულტან ბარკუკს (სულტანი 1382–1389 და 1390-1399) და არაბულ ენაზეც კარგადც საუბრობდა (D. Donald Sidney Richards; Chase F. Robinson, 2003: 258). ბერტრანდო იტალიაში დაბრუნების შემდეგ (1416 წ.) ლათინურად აქვეყნებს თავის ნაშრომს– „თემურ-ლენგის ცხოვრება“ („Vita Tamerlani“). ასევე საყურადღებოა ერთ-ერთი იტალიელი ვაჭარის ემანუელ პილოტის (1371 - დაახლ. 1441) ცნობა, რომლის სავაჭრო არეალი აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვის რეგიონში ვრცელდებოდა. მან თითქმის ოცდაორი წელი გაატარა მამლუქთა ეგვიპტეში, რა დროსაც არაერთხელ მოუწია სულტან ფარაჯთან შეხვედრა და თემურის სირიაში ლაშქრობის შემსწრეც გახდა (E. Piloti, 1950: 119-121). ზემოთ ჩამოთვლილი ლიტერატურის გაცნობითა და გაანალიზებით შევეცადეთ, რომ ინფორმაცია გადმოგვეცა თემურ-ლენგის მამლუქთა სასულტნოზე გალაშქრების ზუსტი თარიღის და განხორციელებული მოვლენების შესახებ.

საძიებო კითხვები: თემურ-ლენგი; თემურიანთა იმპერია; ეგვიპტის მამლუქები; ახლო აღმოსავლეთი შუა საუკუნეებში.

მეთოდი.

წინამდებარე სტატიაში კრიტიკულად გაანალიზებულია 1400-1401 წლებში თემურ-ლენგისა და მამლუქთა სასულთნოს დაპირისპირების ქართულ ისტორიოგრაფიაში აქამდე უცნობი საკითხები.

შედეგები.

სტატიაში, ქართულ, აღმოსავლურ და ევროპულ ლიტერატურაზე დაყრდნობით, ნათლადაა განხილული თემურიანთა იმპერიის და მამლუქთა სასულთნოს დაპირისპირება, რომელიც 1400-1401 წლებში სირიასა და პალესტინაში განვითარდა. ჩვენ შევეცადეთ, რომ მოვლენათა ზუსტი ქრონოლოგია გადმოგვეცა, რაც ქართული ისტორიოგრაფიისთვის სიახლეს წარმოადგენს.

დისკუსია.

თემურ-ლენგის, რომელმაც 1370 წელს ჩამოაყალიბა სახელმწიფო და დაიმორჩილა მთელი შუა აზია, აღმოსავლეთში გამოლაშქრებას თავისი მიზეზი ჰქონდა - ოქროს ურდოს გამგებელ თოხთამიშის განადგურების სურვილი. მისი მთავარი მისია მონღოლთა თავდაპირველი იმპერიის საზღვრების აღდგენა იყო (კაციტაძე, 2009: 333). ლენგის ლაშქრობების ათვლა 1381 წლიდან იწყება, როდესაც მან ხორასანი და ჰერათელი ქურთები დაიმორჩილა (კაციტაძე, 2009:333). 1384-1386 წლებში მიყოლებით დამარცხდნენ გურგანი, ამირა ველის სახელმწიფო (1384), ირანი დამდანიდან სულთანემდე (1385), აზერბაიჯანი და ქალაქი თავრიზი (1386) (კაციტაძე, 2009: 335). როგორც უკვე ვახსენეთ, ლენგის მთავარი მოწინააღმდეგე ოქროს ურდოს (ასევე ეწოდება ჯუჩის ულუსი - ფეოდალური მონღოლური სახელმწიფო, რომელიც დაარსდა ქვემო ვოლგაზე XIII საუკუნის 40-იან წლებში, ბათოყაენის (1227-1255) მმართველობის დროს.) გამგებელი თოხთამიში (1380-1396) იყო, რომლის წინააღმდეგ გალაშქრება სამხრეთ კავკასიის დამორჩილების შემდეგ დაგეგმა, სადაც საქართველოს სამეფო აღუდგა წინ. ეს უკანასკნელი თემურმა რვაჯერ დალაშქრა (1386-1403 წწ), მაგრამ ვერაფრით ვერ მოდრიკა ქართველები, რომლებსაც ბაგრატ V (1360-1393) და მისი ვაჟი გიორგი VII (1393-1407) ედგნენ სათავეში.

თემურ-ლენგს ყველაზე დიდი წინააღმდეგობა საქართველოს სამეფოში ლაშქრობებისას შეხვდა. არსებობს გადმოცემა, რომ ლენგს თავისივე ჯარის მხედართმთავრები შეეწინააღმდეგნენ სამხრეთ კავკასიაში ლაშქრობების გამო, იმდენად ბევრი მეომარი გაუწყდათ. თემურ-ლენგის კარის ისტორიკოსი ნიზამ ადდინ შამი - „გამარჯვების წიგნში“ (Zafar nama) გვიამბობს, რომ 1401 წელს თემურმა ბაღდადი დაიპყრო, ქურთისტანის გზით თავრიზში შევიდა, იქიდან კი მეშვიდედ გაილაშქრა საქართველოზე (კაციტაძე, 1975:150). სანამ თემური საქართველოში შემოიჭრებოდა, ის ნახიჭევანში, კოლის მინდორზე ორი თვის განმავლობაში იყო დაბანაკებული და მხედრობას სივასის დასამორჩილებლად ამზადებდა (ტაბატაძე, 1974:152). ის ლაშქრით შეიჭრა სივასში და როგორც ახალ ქართლის ცხოვრებაშია ნახსენები „შდრ : და დაიპყრო ქუეყანა სიასი და სხუანი ქუეყანანი მრავალნი“ (ახალი ქართლის ცხოვრება, 1959: პირველი ტექსტი 334, მეორე ტექსტი 466). სივასს ოსმალები და სომხები ერთად იცავდნენ. ბრძოლა საკმაოდ სასტიკი იყო, რის შედეგადაც ბევრი მეომარი დაეხოცა თემურს, მაგრამ მაინც მოახერხა მოწინააღმდეგეთა დამარცხება, ტყვედ ჩავარდნილი ოსმალები დახოცეს, ხოლო 4000 სომეხი ცოცხლად დამარხეს (საქართველოს ისტორია, 2020: 96). თოვმა მეწოფეცის გადმოცემით სივასის დაპყრობის შემდეგ თემური სირიისკენ დაიძრა - „850 (1401) წელს სამარყანდიდან (თემურ ლენგის იმპერიის დედაქალაქი. დღესდღეობით მდებარეობს უზბეკეთში) დაიძრა სიკვდილის მფრქვეველი ვეშაპი და ჩვენი ქვეყნის (სომხეთის. გ.ა) წინააღმდეგ გამოილაშქრა, შემდეგ წავიდა შამის მხარეში, ააოხრა ჰალები (ალეპო, გ.ა) და ყველა მისი სახანო. იქიდან გაილაშქრა დამასკოზე [ანუ] დამიშუზე და ააოხრა მთელი ქვეყანა სამხრეთით [იქამდე], ვიდრე [მისი მეომრები] მიადგებოდნენ ქალაქ იერუსალიმის მიდამოებს. მთელი ზამთარი იგი დამასკოში დარჩა (თოვმა მეწოფეცი, 1987: 21). მეწოფეცის მიერ ამ ცნობის 1401 წლით დათარიღებას ეჭვის ქვეშ აყენებს ბერტრანდო დე მიგნანელი, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დამასკოს აღების დროს იქ იმყოფებოდა. ის პირდაპირ ასახელებს მოვლენის თარიღად 1400 წელს - „1400 წელს, ოქტომბრის თვეში, ძლიევამოსილი და

ბოროტი კაცი, და დიდი მბრძანებელი, სახელად ტომორლენგი, მეტსახელად ტომორბეი, მეტსახელად ტომორ, მსოფლიოს თავისი ნაწილიდან მოვიდა, ანუ რეგიონი ჩრდილოეთსა და აღმოსავლეთს შორის თათრების (ირანის. გ.ა) მიღმა, და დაიძრა სირიისა და ეგვიპტის სულთნის ტერიტორიისთვის“ (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 209). უნდა აღინიშნოს, რომ ევროპული წყაროები თემურზე ყოველთვის დადებითად და აღმატებულად გადმოგვცემენ, რადგან ის, აღმოსავლეთში, ქრისტიანული სახელმწიფოებისთვის ოსმალებისა და მამლუქების წინააღმდეგ კარგი პოტენციური მოკავშირე იყო.

1399 წლის 20 ივნისს გარდაიცვალა მამლუქთა სულტანი საიფ ად-დინ ბარკუკი (1390-1399). ეს ამბავი, ისევე როგორც ბაღდადში, სირიაში, ეგვიპტეში და მცირე აზიაში არსებული მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია, ინდოეთში მყოფმა თემურ-ლენგმა უფლისწულ მირან-შაჰისგან გაიგო (Гиясаддин ‘Али, 1958: 175) და მაშინვე გადაწყვიტა, რომ ინდოეთიდან სირიაში გაელაშქრა (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 201-202). ის, რომ თემური ინდოეთიდანვე გემავდა სირია-პალესტინა-ეგვიპტეში ლაშქრობას, და იქიდან წმინდა ქალაქების მექისა და მედინის მოსალოცად წასვლას, გადმოცემული აქვს დიას ად-დინ ალის. ეს უკანასკნელი თავის ნაშრომში - „თემურის ინდოეთში ლაშქრობის დღიური“ – წერს „*მაშინ სახელმწიფოს მემატანეები ათას ენაზე გვამცნობდნენ, რომ ეგვიპტის, სირიისა და დასავლეთის შორეული ქვეყნების ყველა რაიონი რაც შეიძლება მალე უნდა შევიდეს მისი უდიდებულესობის მიერ დაქვემდებარებულ მონათა სფეროში, რათა - ღმერთმა ენას! - ახდეს დიდი გონების [ამირ თემურის] სანუკვარი სურვილი და მისი გაბრწყინებული გულის გულწრფელი სურვილი - მომლოცველად მექას წმინდა ტაძარში წასვლა*“ (Гиясаддин ‘Али, 1958: 22). სირიის ქალაქების აოხრებამდე ლენგმა დამასკოში ჯერ ელჩი გაგზავნა, რომელიც მამლუქთა ახალი სულტნის - ნასირ ად-დინ ფარაჯის (1399-1405 / 1405-1412) - მიერ დანიშნულმა დამასკოს გამგებელმა, სუდუნმა, სიკვდილით დასაჯა.

მამლუქთა მთავრობამ სათანადოდ ვერ შეაფასა ლენგის ძალები. ამჯერად მათ საქმე გაცილებით ვერაგ და დაუნდობელ მტერთან ჰქონდათ, ვიდრე 1260 წელს აიუნ-ჯალუთთან (ბრძოლა მამლუქთა სულტან ბაიბარსის და მონღოლთა მხედართმთავარ კიტ-ბუღას შორის. ბრძოლაში დამარცხდნენ მონღლები), ან 1277 წელს ალბისტანთან (ბრძოლა მამლუქებსა და ილხანებს, მონღოლთა ირანულ დინასტიას, შორის. ამ უკანასკნელის ჯარში მონაწილეობდნენ ქართველები და რუმის სელჩუკიანები) ბრძოლებში.

1400 წელს ლენგმა ომი წამოიწყო მამლუქთა სულტანთან და სირიას საკუთარი ჯარი შეუსია, რომელმაც ნოემბერში ალეპო (ჰალაბი) დაიპყრო და იქ სასტიკი ხოცვა-ჟლეტა მოაწყო, 20 000 გარდაცვლილი ადამიანის თავის ქალისაგან ქალაქის კედლებთან კოშკები დადგეს. ლენგის გეგმებში მხოლოდ ალეპო არ შედიოდა, ამ უკანასკნელის დამორჩილების შემდეგ მისი მხედრობა დაიდრა სამხრეთით და დაიმორჩილა ჰამა, ჰომსი, ბაალბექი (Ucker, Spencer C. 2010: 140), სივასი, მალათია (1400 წლის სექტემბერში) (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 209) და გეზი დამასკოსკენ აიღო. როგორც ფარსადან გორგიჯანიძე გადმოგვცემს, ლენგი „...*შამის ქალაქში მივიდა, დ(ი)მიშს (დამასკო. გ.ა) საჯელათ თქმულსა, და მისრეთს კემწიფის ყმა ბატონობდა. თემი გაუშვა და მ(ი)სრეთს გარდობხვეწა და მისრეთის სულთანნი დიდის ლაშქრით წამოვიდა თემურს ზედა*“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022:251). როგორც გორგიჯანიძის ცნობაშია აღწერილი, მამლუქთა მხედრობას თავად სულტანი ნასირ ად-დინ ფარაჯი მეთაურობდა. თემურ-ლენგმა იცოდა სულტანის მის წინააღმდეგ გამოლაშქრების შესახებ და თავისი ჯარი მოაბილიზა „...*ლაშქარნი მზას და(ა)ხვედრა იელუსალემის ორი დღის სავალს ზედან*“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 251). თემური მამლუქთა მხედრობას დამასკოს გარეთ შეხვედრია, გამართულა ბრძოლა და სულტანი დამარცხებულა (Margaret Meserve, 2008: 207). ბრძოლის შესახებ ფარსადანი უფრო ვრცელ ინფორმაციას გვაწვდის „*სამს დღესა და სამს ღამეს იბრძოდეს; დღისით და ღამით გაიყრებოდიან. მისრეთის სულთანნი ისრით მოკლეს და მათნი ლაშქარნი ზოგნი გაიქნეს და ზოგნი*

დახოცეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 251). ჩვენთვის უცნობია თუ საიდან აქვს ფარსადანს ეს ცნობები, რადგან სულტანი თემურის ჯართან შეტაკებისას არ გარდაცვლილა, ის 1405 წლის შეთქმულებით ჩამოაგდეს ტახტიდან (სექტემბერში), რომელმაც ერთ თვეში ისევ დაიბრუნა ძალაუფლება და 1412 წლამდე განაგებდა სახელმწიფოს (Muir, William, 1896: 121-128).

ბერტრანდო დე მიგნანელი ალეპოს დაპყრობაზე და იქიდან თემურის დამასკოზე ლაშქრობის მოვლენას, ასევე ქალაქთან ბრძოლას, დეტალურად ასე გადმოგვცემს „აქ ჩაწერილია ყველაზე ბოროტი კაცი, თომორლენგის საქმეები სირიისა და თურქეთის მხარეში და ასევე გაპარტახება, აჰ, მწუხარებით!, ძალიან ცნობილი ქალაქის - დამასკოსი, რომელიც მდებარეობს სირიის პროვინციაში და ითვლება მესამე დიდებულ ქალაქად აზიის კონტინენტზე. ... მან (თემურმა - გ.ა) მდინარე ევფრატი გადაკვეთა და გაემართა სირიის წინააღმდეგ“ (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1965:209). აქვე არის ცნობა მამლუქთა სულტნის იმ რაზმის შესახებ, რომელსაც ალეპოს ამირა მუჰამად დიმურდაში მეთაურობდა - „იმდენად დიდი იყო მისი მიმართვა, რომ მაშინვე ოცდათხუთმეტი ათასი კაცი შეიკრიბა. ამ მცირე რაოდენობით ისინი ჯიუტად და თამამად შეუერთდნენ სასტიკ ბრძოლას თომორის არმიასთან, ფიქრობდნენ, რომ თომორის რაზმები წინააღმდეგობის გაწევას ვერ გაბედავდნენ“ (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 209). აშკარაა, რომ ბერტრანდო დე მიგნანელი თავად შეესწრო ბრძოლას, რადგან მას თემურ-ლენგის სამხედრო გეგმაც კარგად აქვს გადმოცემული თავის ნაშრომში „ჭკვიანურად და მოჩვენებითად თომორის (თემურის. გ.ა) ლაშქარებმა გზა გაუხსნეს სულთნის არმიას და ნება დართეს მათი რიგების შიგნით მოხვედრილიყვნენ. შემდეგ ისინი ერთდროულად ჩაკეტეს და სულთნის ჯარს დაეხსნენ თავს. მათ ისე სასტიკად დაარტყეს, რომ მცირე ხნის შემდეგ უკან დაიხიეს (ქალების მსგავსად) და მათი დიდი ნაწილის განადგურების შემდეგ ადვილად დაიჭირეს“ (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 209). როგორც უკვე სხვა ცნობებზე დაყრდნობით ვახსენეთ, ალეპოს დამორჩილების შემდეგ თემურ-ლენგი

დამასკოსკენ დაიძრა. უნდა აღინიშნოს, რომ მოვლენათა ქრონოლოგია ყველა ზემოხსენებულ ისტორიკოსთა ცნობებში კარგად არის დაცული. დამასკოსთან ბრძოლა „თემურ-ლენგის ცხოვრებაში“ (Vita Tamerlani) ასეა გადმოცემული – *„ორივე მხარე შეიკრიბა დამასკოსთან, თომორი ჩრდილოეთიდან, სულთანი სამხრეთიდან და დამასკო იწვა მათ შუაში“* (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus(1400/1401), 1956: 215). როგორც აღეპოსთან გამართული ბრძოლა, დამასკოსთან შეტაკებაც დეტალურად აქვს გადმოცემული იტალიელ ავტორს და მნიშვნელოვანი ისაა, რომ ამ მოვლენის დღედ ქრისტეშობას ასახელებს – *„სულთნის კაცები გამუდმებით იცავდნენ თავიანთ ღირსებას თომორის კაცებისგან. შობის დროს ჩვეულებრივზე უფრო სასტიკი ბრძოლა იყო. თომორი დამასკოდან დაახლოებით ხუთი მილის დაშორებით იყო, ხოლო სულთნის ლაშქარი მეორე მხარეს იყო, მაგრამ დამასკოსთან ბევრად უფრო ახლოს“* (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 215). რაც შეეხება უშუალოდ ბრძოლის მიმდინარეობაზე, მიგნანელის გადმოცემით, პირველი შეტევა მამლუქებმა განახორციელეს, რა დროსაც თემურის მხედრობამ ჩვეულ მეთოდს მიმართა და მტერი ხაფანგში მოამწყვდია და დაამარცხა – *„ჯერ სულთნის კაცებმა გაიმარჯვეს და ზოგიერთი მტერის კაცი, რომლებიც სულთნის კაცებმა გაიქციეს, ბანაკისაკენ დაიძრა. როცა თითქმის თომორის კარვებამდე მივიდნენ, ისე მრავალრიცხოვანი გახდა მტრის ურდო სულთნის კაცების წინააღმდეგ, რაც არ შეიძლებოდა ყოფილიყო. დიდი ხმაურით, ყვირილით, ტირილით და საყვირებისა და სხვა საკრავების ყრიაშულით დაეცნენ მათ. ხოცვა დიდი იყო და ორივე მხრიდან უამრავი ადამიანი დაიღუპა. ბოლოს და ბოლოს, სულთნის კაცებმა, მტრის ამხელა რიცხოვნობის გამო, ვერ შეძლეს წინააღმდეგობის გაწევა და იძულებულნი იყვნენ უკან დაეხიათ“* (A New Latin Source on Tamerlane’s Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 215).

დამასკოსთან ბრძოლაში გამარჯვების შემდეგ თემურის ჯარმა ალყა შემოარტყა ქალაქს, რის გამოც დამარცხებულმა სულტანმა კაიროდან ბტრის ბანაკში ელჩად ისტორიკოსი და ფილოსოფოსი იბნ ხალდუნის (1332-1406) გააგზავნა, რომელმაც მტე-

რომან უშედგეო სამშვიდობო მოლაპარაკებები აწარმოა. მისი ჩანაწერები, მიგნანელის მსგავსად, ყველაზე საყურადღებოა, რადგან იმ პერიოდში მოღვაწე სხვა ისტორიკოსებისგან განსხვავებით, ხალდუნი იქ განვითარებული მოვლენების თვითმხილველი იყო. ამიტომ მას განსაკუთრებული კვალიფიკაცია ენიჭება დამასკოს ალყის და დაპყრობის სურათის გადმოსაცემად (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 203).

მტერმა ჩვეულად ააწიოკა და დაარბია დამასკო, რის შედეგადაც, სხვა მრავალ ნაგებობასთან ერთად, ცნობილი ომაიანთა მეჩეთიც (მეჩეთი აშენებულია 715 წელს ხალიფა სულეიმან იბნ აბდ 'ალ-მალიქის (715-717) მმართველობის დროს) დაზიანდა. შეიკრიბნენ დამასკოელი იმამები, სხვა რელიგიური პირები და თემურთან მოწყალების სათხოვნელად მივიდნენ. ამ უკანასკნელმა ჩვეულ სისასტიკეს მიმართა, მოსახლეობას ოჯახებით მეჩეთებში თავის შეფარება უბრძანა და როდესაც 30 000 ადამიანი მოგროვდა, მეჩეთების კარებები ჩაკეტეს, გარედან ცეცხლი წაუკიდეს და იქ მყოფნი ცოცხლად დაწვეს (Bent, Josephine van den, 2016: 171-186). თოვმა მეწოფეცი ლენგის მიერ დამასკოში დატრიალებულ სასტიკ ხოცვა-ჟლეტაზე სხვებთან შედარებით უფრო დიდ ინფორმაციას გადმოგვცემს – *„თემურმა თავის ლაშქარს უბრძანა: „შვიდასი ათასი კაცი ხართ ჩემთან, დღეს და ხვალ შვიდასი ათასი თავი მომიტანეთ და [მათგან] შვიდი კოშკი აღმართეთ. ვინც თავს არ მოიტანს, მას თავად მოჰკვეთენ თავს. მაგრამ, თუ ვინმე იტყვის, რომ მე იესოიანი ვარო, მას ხელს ნუ ახლებთ“. მრავალმა მეომარმა ხმალი იშიშვლა და მთელი ქალაქი ამოწყვეილა, მაგრამ მამაკაცები საკმარისად არ იყვნენ და თავებს ველარ შოულობდნენ. მაშინ ისინი ქალებს სჭრიდნენ თავებს და ყველა მეომარს [ისინი] ნაბრძანება ადგილას მიჰქონდა. აქ იხილავდით საყოველთაო სამსჯავროს, მოთქმის, გოდების, ვაებისა და გლოვის სურათს. ვინც ვერ ახერხებდა [კაცის] მოკვლას, იგი ერთ თავს ას თანგად ყიდულობდა და სათვალავში აძლევდა. ბევრი მეომარს არც მოკვლა შეეძლო, არც ყიდვა. ასეთებს თავებს ჰკვეთდნენ და მათ ხორცის საზარელ ბორცვებზე აწყობდნენ. ჩვენმა სულიერმა ძემ მხითარმა, ქალაქ ვანიდან რომ იყო, გვიამბო ამ*

საშინელებისა და მათი აღსასრულის შესახებ. ეს მოხდა დამასკოში“ (თოვმა მეწოფეცი, 1987: 46-47).

ჩვენი ყურადღება მიიქცია ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებულმა ფარსადან გორგიჯანიძის ერთმა საინტერესო ცნობამაც, რომელიც დამასკოდან ლენგის იერუსალიმისკენ და იქიდან ეგვიპტეში გალაშქრებას გვამცნობს – „მივიდა იელ(უ)სალემს, სოლომონის ტაძარ(ში) ილოცა. რაც დაქცეული მეჩიტები იყო, ა(ა)შენა და მრავალი შესაწირავი (მისცა). ქრისტიანთ სადღერები დ(ა)აქცია, მეჩიტები ააშენა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 251). ამ საკითხთან დაკავშირებით ჩვენ წავაწყდით პროფ. ე. მამისთვალიშვილის მიერ საკუთარ მონოგრაფიაში მოყვანილ ერთ საინტერესო ცნობას, რომელიც ეხმაურება გორგიჯანიძის გადმოცემას წმინდა ტაძრებთან დაკავშირებით, სადაც მკვლევარი წერს, რომ 1400 წელს მუსლიმებმა წმ. ჯვრის მონასტერი ააოხრეს (მამისთვალიშვილი, 2016: 150). სამწუხაროდ პროფ. მამისთვალიშვილი ამ ინფორმაციის პირველწყაროს, და არც სხვა ლიტერატურას, არ იმოწმებს მონოგრაფიაში, სადაც, ასევე, დაზუსტებით არ არის ხსენებული თემურის სახელი. ფაქტია, რომ მკვლევარმა ეს ცნობა სადღაც ამოიკითხა და დაწერა მონოგრაფიაში. ჩნდება კითხვა, თუ ვის უნდა აეოხრებინა წმ. ჯვრის მონასტერი? ზემოთ მოყვანილი ბერტრანდო მიგნანელის და ფარსადან გორგიჯანიძის ცნობები გვაძლევს უფლებას ვთქვათ, რომ ეს ლენგს უნდა ჩაედინა, რადგან იმ დროს იერუსალიმში სწორედ ის ლაშქრობდა.

შემდეგომ მოვლენებზეც ამახვილებს ყურადღებას ფარსადან გორგიჯანიძე. ის ამბობს, რომ თემურს იერუსალიმი აუღია, ქრისტიანული ტაძრები მეჩეთებად გადაუკეთებია, ხოლო იქიდან ეგვიპტეში გაულაშქრია. ეგვიპტის სულტანს ჯარი შეუკრებია, მისულა თემურთან და მორჩილება აღუთქვამს – „მისრეთის ბატონის შვილი, რომ მამამისი თემურის ომში მოეკლათ, თავისის ჯარითა და მისრეთის მეფეებითა (იგულისხმებიან მამლუქი სახელმწიფო მოხელეები. გ.ა) და მთავარ თავადებით თემუ(რ) ჯემწიფეს წინ მოეგებნეს. რა ჯარნი განიცადეს, შორიდან დაუქვეითეს, ახლო რა მოვიდნეს, ჯემწიფეს თავყვანი სცეს და მის წინაშე მიწას დაეცნეს და მიწას ემთხვივნეს დიდის მონებითა და

მორიდებითა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 252). აშკარაა, რომ ფარსადანს აქაც ეშლება, რადგან სულტან ნასირ ად-დინ ფარაჯს (1399-1405/1405-1412) ბრძოლაში გარდაცვლილ სულტანად მოიხსენიებს და მმართველად მის მემკვიდრეს ასახელებს. როგორც ჩანს, ბრძოლა არ გამართულა და წინა შეტაკების დროს მძიმედ დამარცხებულმა მამლუქებმა ამჯერად მტრის წინაშე მუხლი უბრძოლველად მოიდრიკეს. გამარჯვებულ თემურს წმინდა ქალაქები, მექა და მედინა, მოულოცავს – „...იქიდან აიყარა და აბრაამის ტაძრის დღეობასა, რომ ჰაჯს ეძახიან, მექას მოვიდა. მრავალი მადლი და სახელი ქნა და იქიდან მ(უ)ჰ(ა)მ(ა)დ ფეილანზრის (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022:430) საფლავის სალოცავად მადინის ქალაქში მივიდა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 253). წმინდა ქალაქებიდან კი ბაღდადში, რომელიც სირიაში ლაშქრობამდე დაიპყრო, დაბრუნებულია და გამოუზამთრია – „იქიდან ბაბილოვანის ქვეყანაში ქალაქსა ბაღდადისს მოვიდა. იქ იზამთრა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 253). სამწუხაროა რომ ჩვენ არ ვიცით საიდან ფლობს ფარსადანი იმ ინფორმაციებს, რომლებიც ნაშრომზე მუშაობისას გამოვიყენეთ, მაგრამ მსგავსი ცნობების გადმოცემას ნამდვილად მნიშვნელოვანი საფუძველი ექნება. რა თქმა უნდა, არის გარკვეული შეცდომები მის მონათხრობში, მაგრამ ცნობათა უმეტესი ნაწილი ემთხვევა ბერტრანდო დე მიგნანელის და სპარსელი ისტორიკოსების გადმოცემებს, რაც მოცემულ საკითხზე მსჯელობას გვიადვილებს.

ლენგის მიერ მამლუქთა დამარცხებამ ევროპის სახელმწიფოებში დიდი სიხარული გამოიწვია. გაჩნდა ევროპის ქვეყნების თემურ-ლენგთან ალიანსის ჩამოყალიბების სურვილი, რომელიც მამლუქებთან ერთობლივი ბრძოლით და წმინდა მიწაზე ქრისტიანული სახელმწიფოს აღდგენით იყო განპირობებული (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 203-204). ეს ბუნებრივიც იყო, რადგან, 1291 წელს ქ. აკრის აღებით, სწორედ მამლუქებმა მოუღეს ბოლო წმინდა მიწაზე არსებულ იერუსალიმის სამეფოს და იმ ტერიტორიაზე გაბატონდნენ (Илюшина, Шайхисламов, 2014:736-741). განსაკუთრებული ურთიერთობები თემურმა საფრანგეთის მეფე შარლ VI ვალუასთან (1380-1422) დაამყარა და მასთან დამასკოში დატყვევებული ფრა-

ნცისკანელი ბერი გააგზავნა, რომელიც პარიზში 1403 წლის 15 ივნისს ჩავიდა (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 204).

მამლუქების დამარცხების შემდეგ თემურის იმპერია ოსმალეთს, ახლო აღმოსავლეთში კიდევ ერთ ძლიერ ძალას, დაუპირისპირდა. ანატოლიის აღმოსავლეთ რეგიონში მდებარე ქალაქ ერზინჯანში, რომელიც ოსმალეთს მიზანში ჰყავდა ამოღებულ იქნა და დასაპყრობად ძალ-ღონეს არ იშურებდა, გამგებლობდა თაჰერთანი. ეს უკანასკნელი თემურს ჯერ კიდევ სივასზე ლაშქრობის პერიოდში ეახლა და მორჩილება გამოუცხადა მას (კაციტაძე, 1975: 91). ამ მოვლენიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ოსმალთა მხრიდან ქ. ერზინჯანზე თავდასხმა თემურის გამოწვევას ნიშნავდა. 1390-1393 წლებში ოსმალებმა მცირე აზიის თურქული საამიროები დაიმორჩილეს, ხოლო 1399 წელს ერზინჯანსა და მალათიას შორის არსებული ტერიტორიებიც მათ მფლობელობაში გადავიდა (კაციტაძე, 1975: 91). იმ დროს ოსმალეთს სულტანი ბაიაზიდ I „ილდირიმი“ (1389-1402. თურქ - Yıldırım ნიშნავს „მეხს“ / „ელვას“. სულტან ბაიაზიდს ეს სახელი სწრაფი და მოქნილი მანევრების გამო შეარქვეს) მართავდა, რომლის ძირითად გეგმებში ერზინჯანის და არზრუმის დამორჩილებაც შედიოდა, სადაც მისი და თემურის ინტერესები მძიმედ გადაიკვეთა. სულტანმა ძალიან კარგად იცოდა ომის გარდაუვალობა, ამიტომ წინასწარ დაიჭირა თადარიგი და ანატოლიის ბეილიქები თემურის შემოჭრისთვის მოამზადა (Ucker, Spencer C. 2010: 140). ბაიაზიდს თემურთან დაპირისპირება დიდ გეგმას უცვლიდა, რადგან მისი მთავარი სამიზნე ბიზანტიის დედა-ქალაქი, კონსტანტინოპოლი, იყო. ამ უკანასკნელის დასაპყრობად ოსმალეთს კარგი ნიადაგი ჰქონდა მომზადებული, რადგან მათ, სულტან ბაიაზიდის მეთაურობით, 1396 წელს, ქ. ნიკოპოლისთან, განადგურეს ჯვაროსნების მხედრობა (პოლონეთი, უნგრეთი, საფრანგეთი) და ერთი წლის შემდეგ შეიჭრნენ ბალკანეთის სამხრეთ ნაწილში – ატიკაში და პელოპონესში (ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები, 1998: 515).

ფარსადანის ცნობას, რომელიც ზემოთ მოვიყვანეთ, თუ დავყვრდნობით 1401 წლის ზამთარში ლენგი ბაღდადში იმყოფ-

ება და იქიდან დასავლეთ საქართველოში გამოლაშქრებას გეგმავს, რათა დაიმორჩილოს ქართველთა ხელში მყოფი ალინჯის ციხე. ის ბაღდადიდან თავრიზში გადადის, სადაც ჯარს ოთხი თვე დაასვენებს გამოლაშქრებამდე და გაზაფხულისთვის შემოდის საქართველოში, რასაც ადასტურებს ნიზამ ად-დინ შამი – „ადრბეჟანით ამბავი მოუვიდა : ათი წელიწადია ვიბ(რ)ძვითო და ალინჯის ციხე ვერ აგვიღიაო. ისრევე ქართველთ უჭირავსო. გაჯავრდა თემურ ჯემშიფე და აიყარა და ბაღდადით თავრიზს მოვიდა და ოთხის თვის მოსვენება მისცა ლაშქართა საქართველოზედ წასვლისათვის“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 2022: 253). საბოლოოდ თემური საქართველოში ვერაფერს გახდა გიორგი VII-ის წინააღმდეგ და ზავი გააფორმა მასთან. ზავის თანახმად მეფეს თემურითვის უნდა გადაეხადა ხარკი – ე.წ. „ბაჯ ო ხარაჯი“ – და საჭიროების შემთხვევაში ლაშქრითაც უნდა მიხმარებოდა (კაციტაძე, 1975: 91). ნიზამ ად-დინ შამის გადმოცემით – „ჰიჯრის 804 წლის რაბი’ულ-ახერის 22-ს (1401 წლის 2 დეკემბერი) თემურ ლენგი ყარაბაღს მივიდა“ (კაციტაძე, 1975: 91). 1402 წლის მარტში, ჯერ კიდევ სანამ თემური ოსმალეთზე გაილაშქრებდა, ის საქართველოს კიდევ ერთხელ ესხმის თავს. სწორედ იმ დროს ოსმალებს კონსტანტინოპოლისთვის ალყა ჰქონდათ შემორტყმული და მისი აღება ქრისტიანულ სამყაროს დიდი საფრთხის ქვეშ დააყენებდა, ამიტომ მათ ყველაზე მეტად აწყობდათ თემურის ანატოლიაში (მცირე აზია / დღევანდელი თურქეთი) შეჭრა, რათა სულტნის მზერა აღმოსავლეთისკენ მიეპყროთ. როგორც ზემოთ ვახსენეთ, თემურ-ლენგს დამყარებული ჰქონდა ქრისტიანულ სახელმწიფოებთან დიპლომატიური კავშირები. მან ევროპაში ელჩად გაგზავნა ქ. სულთანის ფრანცისკანელი ბერი, ანკარის ბრძოლაში ტყვედ აყვანილი იოანე ჰალიპონტელი (ის ბაიაზიდის მმართველობის პერიოდის ორი დიდი ბრძოლის მომსწრე გახდა - 1396 წელს ნიკოპოლისთან და 1402 წელს ანკარასთან), რომელმაც წერილი საფრანგეთის მეფე - შარლ VI ვალუას (1380-1422) გადასცა (Хенниг, 1962:403), შემდეგ კი, იგივე წერილით, ევროპის ყველა ძლიერ სახელმწიფოს მმართველს მიმართა (История Самарканда, 1969: 175-176). მეფე შარლმა თემურის სავაჭრო მოკავშირეობას დადებითად 1403 წლის 15 ივნისს უპასუხა. იო-

ანე ჰალიპონტელი საფრანგეთიდან პირდაპირ ინგლისში გადავიდა, ჰენრი IV-ის (1399-1413) კარზე, და მოლაპარაკებების შედეგად ამ უკანასკნელმაც მოისურვა თემურთან თანამშრომლობა (კაციტაძე, 1975: 516). ფაქტობრივად, ეს ყველაფერი, ლენგისთვისაც და ევროპელი მონარქებისთვისაც მხოლოდ ორი ძირითადი მიზეზით იყო განხორციელებული: ხელი შეეშალათ შავი ზღვის რეგიონში, ასევე ევროპაში, ოსმალთა გაძლიერებისთვის და მამულეებისაგან დაებრუნებინათ წმინდა მიწა. კოალიციის შექმნის იდეამ ისინი მოკავშირეებად აქცია (ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები, 1998: 516). ამ ალიანსს, ასევე, შეუერთდნენ ბიზანტიის იმპერატორი მანუილ II პალეოლოგოსი (1391-1425), თემურისთვის ხარკის გადახდის პირობით, და ტრაპიზონის საკეისროს იმპერატორი – მანუილ III (1390-1417), რომელმაც თემურის უზენაესობა აღიარა (История Самарканда, 1969: 175-176). მოგვიანებით მათ გენუაც შეუერთდათ. ევროპელთათვის ოსმალების დასასუსტებლად ყველაზე ძლიერი ძალა თემურ-ლენგი იყო, რომელსაც აქეზებდნენ ანატოლიაზე თავდასხმისთვის. თემური ასეც მოიქცა, შეიჭრა და მოარბია აღმოსავლეთ ანატოლიის რამდენიმე ბეილიქი. სულტანმა ბაიაზიდ I-მა ბიზანტიის დედაქალაქს ალყა მოხსნა და 28 ივლისს ანკარასთან (ანგორასთან) შეებრძოლა „ხეიზარ“ თემურს. ბრძოლა ამ უკანასკნელის გამარჯვებით დასრულდა, ხოლო სულტანი ბაიაზიდი ტყვედ ჩავარდა. დატყვევებული სულტანი თემურ ლენგს მიჰგვარეს, რომელმაც ბაიაზიდს დამცინავად მიმართა: „*დიდმა ალაჰმა, - თქვა მან -, ნახევარი მსოფლიო მიბოძა მე - კოჭლს და ნახევარიც შენ - ცალთვალას; კურთხეულ იყოს სახელი მისი*“ (სვანიძე, 2007: 28-29). სულტანმა დამამცირებელ დამარცხებას, დატყვევებისგან გამოწვეულ სირცხვილს, ვერ გაუძლო და თავი მოიწამლა (სვანიძე, 2007: 29). ბრძოლის ველზე თემურის ბანაკში იმყოფებოდნენ კასტილიის მეფის - ენრიკე III-ის (1390-1406) - ელჩები, რომლებმაც საკუთარი თვალთი იხილეს თემურიანთა იმპერიის ჯარის სიძლიერე და სისასტიკე. კასტილიის გეგმებშიც ჩაჯდა ლენგთან თანამშრომლობა, რასაც მეფე ენრიკეს ბრძანებით კიდევ ერთი ელჩობა მოჰყვა თემურის კარზე, რუი გონსალეს დე კლავიხოს ხელმძღვანელობით (რუი გონსალეს დე

კლავიხოს ცნობები საქართველოს შესახებ, 1992:18). ოსმალებზე გამარჯვებულმა მონღოლმა ბაიაზიდის შვილებს დაუნაწილა იმპერიის ტერიტორია და მათ შორის დიდი შუღლი ჩამოაგდო, რამაც ოსმალეთის გაძლიერების ტემპი საგრძნობლად შენედა. მამლუქებმა, მიუხედავად თემურ-ლენგთან მიიმე მარცხისა, მალევე მოახერხეს ძალების მოკრება და კვლავ სერიოზულ ძალას წარმოადგენდნენ ახლო აღმოსავლეთში, სანამ 1516-1517 წწ. ოსმალთა ლაშქრობების შედეგად არ განადგურდა მათი სახელმწიფო.

დასკვნა.

ნაშრომში განხილულ მასალებზე დაყრდნობით შესაძლებელია გამოვიტანოთ შემდეგი ქრონოლოგიური დასკვნა:

- თემურ ლენგის მიერ მამლუქების წინააღმდეგ შეტევა, ქალაქ ალეპოს დამორჩილება, ასევე დამასკოსთან ბრძოლა და ამ უკანასკნელის დაპყრობა, ხოლო შემდგომ იერუსალიმში გადასვლა განხორციელდა 1400 წლის შემოდგომაზე და დასრულდა 1401 წლის ზამთარში;

- 1401 წლის ზამთარში თემურ-ლენგი, წმინდა ქალაქების მექა-მედინის მოლოცვის შემდეგ, ბაღდადში გადადის, იქ გამოიზამთრებს და თავრიზისკენ იწყებს გადაადგილებას, საიდანაც საქართველოში მეშვიდეჯერ შეიჭრება, მეფე გიორგი VII-სთან ზავს გააფორმებს და ოსმალთა წინააღმდეგ სალაშქროდ გაემზადება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ახალი ქართლის ცხოვრება.* (1959). ტექსტი, დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. თოვმა, მეწოფეცი. (1987). *ისტორია თემურ-ლენგისა და მისი შთამომავლებისა*. ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო კარლო კუციაშვილმა. თბილისი. კაციტაძე, დ. (1975). *საქართველო XIV-XV საუკუნეთა მიჯნაზე*. თბილისი.
- კაციტაძე, დ. (2009). *ირანის ისტორია III-XVIII სს*. თბილისი.

- მამისთვალიშვილი, ე. (2016). *იერუსალიმის წმინდა ჯვრის მონასტერი*. (მესამე შევსებული გამოცემა). თბილისი.
- რუი გონსალეს დე კლავიხოსი, (1992). „*ცნობები საქართველოს შესახებ*“. ესპანურიდან თარგმნა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ე. მამისთვალიშვილმა. თბილისი.
- საქართველოს ისტორია*, (2020). (ოთხ ტომად - უმველესი დროიდან XX საუკუნის ბოლომდე. თბილისი.
- სვანიძე, მ. (2007). *თურქეთის ისტორია (1299-2000)*. თბილისი.
- ფარსადან, გორგიჯანიძე. (2022). „*საქართველოს ცხოვრება*“. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო გიული ალასანიამ. თბილისი.
- ტაბატაძე, კ. (1974). *ქართველი ხალხის ბრძოლა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზე*. თბილისი.
- ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევები*, (1998). ტ. I, თბილისი.
- A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400 /1401)*. (1956). (B. De Mignanelli's „Vita Tamerlani“ 1416). Translated into English with an Introduction and a Comme by Walter J. Fischel. Oriens, Vol. 9, No. 2.
- Bent, Josephine van den. (2016). „*None of the Kings on Earth is Their Equal in 'aşabiyya'*: The Mongols in Ibn Khaldūn's Works“. Al-Masāq. 28 (2).
- D. Donald Sidney Richards; Chase F. Robinson. (2003). *Texts, documents, and artefacts* [electronic resource]: Islamic studies in honour of D.S. Richards. BRILL.
- Piloti, E. (1950). L'Egypte au commencement du quinzieme sicle d'apres le Traite d'Emmanuel Piloti de Crete (Incipit 1420), ed. F. H. Dopp, Cairo.
- Muir, William. (1896). *The Mameluke; or, Slave dynasty of Egypt, 1260-1517*, A. D. Smith, Elder. Pp. 121–128. [https:// archive.org/details/in.ernet.dli.2015.54381/page/n169/mode/1up-წანა](https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.54381/page/n169/mode/1up-წანა) ბია. 20/08/2022.
- Margaret, Meserve. (2008). *Empires of Islam in Renaissance Historical Thought*. Harvard University Press.

- Nizam ad-Din Shami, (1937). *Histoire des Conquetes de Tamerlan intitulee Zafarndma*, ed. F. Tauer, Prague. სვევე ობოლგოთ : Шараф ад-Дин Али Йазди. Зараф-наме. Предисловие, перевод со староузбекского, комментарии, указатели и карта доктора исторических наук, профессора Ашрафа Ахмедова. Ташкент. 2008.
- Ucker, Spencer C. (2010). *Battles That Changed History: An Encyclopedia of World Conflict*. ABC-CLIO.
- ŞEREFEDDİN ALİ YEZDÎ. (2019). *Emir Timur (Zafername)*. Çeviri ve Notlar. D. Ahsen BATUR. İkinci Baskıç İstanbul. / სვევე ობოლგოთ : The Zafarndmah by Mauldn Sharfuddin Ali of Yazd, ed. Mawlawi Muhammad Iahdad, Bibliotheca Indica, 2 vols., Calcutta, 1887-1888; Vol. II, pp. 329-345; French translation by Petis de la Croix, L'Histoire du Timur Bec, Vol. III, Paris, 1722, esp. Pp. 286-347. See E. G. Browne, Persian Literature under Tatar Dominion, III, pp. 360-365; V. Barthold, Turkistan at the Time of the Mongolian Invasion, London, 1927, pp. 53-56; C. A. Storey, Persian Literature, A Bio-Bibliographical Survey, London, Section II, Fasc. 2 (1936), pp. 283-287.
- Гиясаддин, Али. (1958). *Дневник похода Тимура в Индию*. Перевод с персидского, предисловие и примечания А. А. СЕМЕНОВА.
- Илюшина, М.Ю. Шайхисламов, Т.Р. (2014). *Борьба мамлюков Египта с крестоносцами на Ближнем Востоке в XIII в.* Вестник Башкирского университета. Т. 19. №2.
- Муминов И.М.(1969). *История Самарканда*. (отв. Ред.), Ташкент;
- Хенниг, Р. (1962). *Неведомые земли*. Т. III, Москва.
- НИЗАМ АД-ДИН ШАМИ – *КНИГА ПОБЕД* (ЗАФАР-НАМЭ) – [https://www.vostlit.info/Texts/rus3/Nizamaddin /frametext.htm](https://www.vostlit.info/Texts/rus3/Nizamaddin/frametext.htm) - ბსბსბოს - 28/09/2021.

Referances:

- Axali Kartlis cxovreba (New Georgian History)*. (1959). T'ekst'i, dadgenilia qvela dziritadi xelnats'eris mixedvit S. Qaukhchishvilis mier.
- Tovma, Mets'opeci. (1987). *Ist'oria Temur-Lengisa da misi shtamomavlebisa (History of Tamerlane and His Successors)*. Dzveli somxuridan targmna, shesavali da k'oment'arebi daurto k'arlo k'uciam. Tbilisi.
- K'acit'adze, D. (1975). *Sakartvelo XIV-XV sauk'uneta mijnaze (Georgia at the turn of the XIV-XV centuries)*. Tbilisi.
- K'acit'adze, D. (2009). *Iranis Ist'oria III-XVIII ss. (History of Iran III-XVIII century)*. Tbilisi.
- Mamistvalishvili, E. (2016) *Jerusalimis Ts'minda Jvris Monast'ery (The Monastery of the Holy Cross in Jerusalem)*. (mesame shevsebuli gamocema). Tbilisi.
- Rui Gonsales de K'lavixos. (1992). *Cnobebi Sakartvelos Shesaxeb (Record Concerning Georgia)*. Esp'anuridan Targmna, Shenishvnebi da Sadzieblebi Daurto Eldar Mamistvalishvilm. Tbilisi.
- Sakartvelos Ist'oria (History of Georgia)*. (2020). Otx T'omad – Udzvelesi Droidan XX sauk'unis Bolomde. Tbilisi.
- Svanidze, M. (2007). *Turketis Ist'oria (History of Turkey) (1299-2000)*. Tbilisi.
- Farsadan, Gorgijanidze. (2022). „*Sakart'velos Cxovreba*“ („*The Life of Georgia*“). T'ekst'i Gamosacemad Moamzada, Gamok'vleva, Shenishvnebi da Sadzieblebi Daurto Giuli Alasaniam. Tbilisi.
- T'abat'adze, K. (1974). *Kartveli Xalxis Brdzola Ucxoel Damp'qrobta Ts'inaaghmdog XIV-XV sauk'uneebis Mijnaze (The struggle of the Georgian people against foreign invaders at the turn of the 14th and 15th centuries)*. Tbilisi.
- Kartuli Dip'lomat'iis Ist'oriis Nark'vevebi (Essays on the history of Georgian Diplomacy)*. (1998). T. I, Mtavari Redakt'ori, Roin Met'reveli. Tbilisi.
- A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401)*. (1956). (B. de Mignanelli's "Vita Tamerlani" 1416). Translated into English with an Introduction and a Comme by Walter J. Fischel. Oriens, Vol. 9, No. 2.

- Bent, Josephine van den, (2016). *"None of the Kings on Earth is Their Equal in 'aşabiyya": The Mongols in Ibn Khaldūn's Works*". *Al-Masāq*. 28 (2).
- D. Donald Sidney Richards; Chase F. Robinson. (2003). *Texts, Documents, and Artefacts* (electronic resource): Islamic studies in honour of D.S. Richards. BRILL.
- Piloti, E. (1950). *L'Egypte au commencement du quinzieme sicle d'apres le Traite d'Emmanuel Piloti de Crete* (Incipit 1420), ed. F. H. Dopp, Cairo.
- Muir, William. (1896). *The Mameluke; or, Slave dynasty of Egypt, 1260-1517*, A. D. Smith, Elder.pp.121–128.<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.54381/page/n169/mode/1> up – Nanaxia. 20/08/2022.
- Margaret, Meserve, (2008). *Empires of Islam in Renaissance Historical Thought*. Harvard University Press.
- Nizam ad-Din Shami. (1937). *Histoire des Conquetes de Tamerlan intitulee Zafarndma*, ed. F. Tauer, Prague. Aseve ixilet (See also): Sharaf ad-din Ali iazdi. Zafar-name. Predislovie, perevod so starouzbekskorgo, komentarii, ukazateli i karta doktora istoricheskix nauk, professora Ashrafa Axmedova. Tashkent. 2008. (in Russian).
- Ucker, Spencer C. (2010). *Battles That Changed History: An Encyclopedia of World Conflict*. ABC-CLIO.
- ŞEREFEDDİN ALİ YEZDÎ. (2019). - *Emir Timur (Zafername)*. Çeviri ve Notlar. D. Ahsen BATUR. İkinci Baskıç İstanbul./Aseve ixilet [See also]: The Zafarndmah by Mauldnd Sharfuddin Ali of Yazd, ed. Mawlawi Muhammad Ilahdad, Bibliotheca Indica, 2 vols., Calcutta, 1887-1888; Vol. II, pp. 329-345; French translation by Petis de la Croix, L'Histoire du Timur Bec, Vol. III, Paris, 1722, esp. pp. 286-347. See E. G. Browne, Persian Literature under Tatar Dominion, III, pp. 360-365; V. Barthold, Turkistan at the Time of the Mongolian Invasion, London, 1927, pp. 53-56; C. A. Storey, Persian Literature, A Bio-Bibliographical Survey, London, Section II, Fasc. 2 (1936), pp. 283-287.

- Giyasaddin, Ali. (1958). *Dnevnik Poxoda Timura v Indiyu. (Diary of Timur's campaign in India)*. Perevod s persidskovo, predislovie i primechaniya A. A. Semenova.
- Iliushina, M.YU. Shajxislamov, T. R. (2014) *Bor'ba Mamlyukov Egipta s Krestonoscami na Blizhnem Vostoke v XIII v. (The struggle of the Mamluks of Egypt with the crusaders in the Middle East in the XIII century)*. Vestnik Bashkirskogo Universiteta. T. 19. №2.
- Muminov, I. M. (1969). *Istoria Samarkanda (History of Samarkand)*, (Otv. Red.), Tashkent.
- Xenning, R. (1962). *Nevedomye Zemli (Unknown lands)*. T. III, Moskva.
- Nizam Ad-Din Shami - *Kniga Pobed (Book of Victories)* (Zafar-Name).
<https://www.vostlit.info/Texts/rus3/Nizamaddin/frame1.htm>
- has seen - 28/09/2021.

On the campaign against the Egyptian Mamluks by Temur Lang in 1400-1401

George Akhalkatsishvili

Historyan / Orientalist,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Tbilisi, Georgia.

Abstract.

The end of the 14th century and the beginning of the 15th century are considered a very difficult period in the Middle East region, when a number of powerful Islamic states tried to gain hegemony. During this period, the campaigns of Temur-Leng (1370-1405) caused great damage to the Middle East, including the Mamluks of Egypt. The history of Temur-Leng's campaigns against the Mamluks has not been studied in detail in Georgian historiography.

We find information translated into Georgian in the work of the Armenian historian Tovma Metsofets (1378-1446) – „History of Temur-Leng and his descendants“ (Thomas of Metsoph. 1987)- and in the work of the 17th century Georgian historian Parsadan Gorgijanidze - "Life of Georgia" (Parsadan Gorgijanidze. 2022: 251-253). We also get information about this matter through historians of non-Eastern origin - Persian and Arab. Among the Persian historians, the work Zafar nama ("The Book of Victory") (Nizam ad-Din Shami, 1937: 230-237) by Nizam ad-Din Shami, a historian of the court of Temur, created before Temur's death in 1405, and Zafername („The Book of Victory“) by Sharaf ad-Din Ali 'al-Yazd, published in 1424, are notable (Şerrfeddin Ali Yezdi, 2019). As for Arab historians: Kalkashandi (1355-1418), Makriz (1364-1442), Ibn Qadi Shuhba (1377-1448), Ibn Hajar 'al-Askalan (1372/73 - 1449), Ibn Arabshah (1389-1450), In the works of 'Al-Ain (1451), Ibn Taghri Berdi (1411-1469), As-Sakhavi (1497) and Ibn Yas (1524) there are reports about Temur's campaigns against the Mamluks in Syria (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 202). Arab historians are evidently familiar with and share the accounts of Nizam ad-Din Sham and Sharaf ad-Din Ali 'al-Yazd regarding the capture of Damascus.

But unlike the Persian historians, and because of their own background, they refer to Temur-Leng as „the tyrant“ and „the scourge of the earth“. (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 203).

More complete and detailed information can be found in the accounts of Bertrand de Mignanelli, an Italian merchant living in Damascus, who personally knew the Mamluk Sultan Barquq (Sultan 1382–1389 and 1390–1399) and spoke Arabic well (D. Donald Sidney Richards; Chase F. Robinson, 2003: 258). After Bertrand's return to Italy (1416), he publishes his work in Latin – „The Life of Temur-Leng“ („Vita Tamerlani“), which was translated into English, studied with notes and comments by Walter J. Fishel. Also noteworthy is the account of one of the Italian merchants, Emanuele Piloto (1371- ca. 1441), whose trading area extended to the Eastern Mediterranean region. He spent almost twenty-two years in Mamluk Egypt, during which time he had to meet with Sultan Faraj several times and witnessed Temur's campaign in Syria (E. Piloti, 1950: 119-121). By studying and analyzing the literature listed above, we tried to provide information about the exact date of Temur-Leng's raids on the Mamluk Sultanate and the events that took place.

On June 20, 1399, Mamluk Sultan Saif ad-Din Barquq (1390-1399) died. When Temur-Leng, who was in India, heard this news, he immediately decided to march to Syria (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 201-202). Before sacking the Syrian cities, Timur first sent an ambassador to Damascus, who was executed by the governor of Damascus, Sudun, appointed by the new Mamluk Sultan - Nasir ad-Din Faraj (1399-1405 /1405-1412)(<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Aleppo-1400>) . Mamluk rule failed to properly assess Lang's forces. This time they had to deal with a much stronger and more ruthless enemy than in the battles with Ayun Jalut in 1260 or Albistan in 1277.

In 1400, Lang started a war with the Mamluk sultan and sent his own army to Syria, who captured Aleppo (Hallab) in November and carried out a brutal massacre there, erecting towers of 20,000 skulls near the city walls (<https://www.britannica.com/event/Battle-of->

Aleppo-1400). Lang's plans did not include Aleppo alone, after subduing the latter, his cavalry moved south and conquered Hama, Homs, Baalbek (ucker, Spencer C. 2010: 140), Sivas, Malatya (in September 1400) and made his way to Damascus (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 209).

After the victory over Damascus, Temur's army besieged the city, which is why the defeated sultan sent the great historian and philosopher Ibn Khaldun (1332-1406) as an ambassador from Cairo to the enemy's camp, who conducted unsuccessful peace negotiations with the enemy. His records, like Mignanelli's, are most noteworthy because, unlike other historians of the period, Khaldun was an eyewitness to the events unfolding there. He is therefore specially qualified to convey the picture of the siege and conquest of Damascus (A New Latin Source on Tamerlane's Conquest of Damascus (1400/1401), 1956: 203).

If we rely on the report of Farsadan, which we quoted above, in the winter of 1401, Lang is in Baghdad and from there he plans to march to western Georgia in order to subjugate the fortress of Alinji, which is in the hands of the Georgians (Parsadan Gorgijanidze, 2022: 253). He moves from Baghdad to Tabriz, where he rests his army for four months before the campaign and enters Georgia by spring, which is confirmed by Nizam ad-Din Shami.

Based on the sources and materials provided in the work, it is possible to draw the following chronological conclusion:

Temur Lang's attack against the Mamluks, the subjugation of the city of Aleppo, as well as the battle with the city of Damascus and the conquest of the latter were carried out in the fall and early winter of 1400;

Temur's campaign against the Mamluks and the big battles between them took place mainly in the territory of Syria, but the victory over Damascus pushed Temur's army to the south as well, as a result of which he took Jerusalem by 1400 and went from there to bless the holy cities of Mecca and Medina in 1401.

Keywords : Timur; Timurid Empire; Mamluks of Egypt; The Middle East in the Middle Ages.